

ASIA**Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate****KIRJOITUS**

Kantelija on oikeuskanslerille 26.3.2015 osoittamassaan kirjoituksessa arvostellut Helsingin kärjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden menettelyä. Kantelija on tuonut esille, että hovioikeus oli 5.11.2010 antamallaan tuomiolla, pitäen voimassa kärjäoikeuden asiassa aiemmin antaman tuomion, tuominnut kantelijan rangaistukseen ja yhdessä Helsingin kaupungin kanssa rikosperusteiseen vahingonkorvausvastuuseen teosta, josta ei ollut säädetty rangaistusta. Korkein oikeus oli sittemmin 24.3.2015 antamallaan päätöksellä purkanut mainitun tuomion rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastaisena ja ilmeisesti väärään lain soveltamiseen perustuvana. Kantelija on viitannut korkeimman oikeuden päätöksessä esitettyyn sekä muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen huhtikuussa 2013 antamassa metrolinjan laillisuusasemaa koskevassa päätöksessä todettuun.

Kantelija on pyytänyt oikeuskansleria tutkimaan, ovatko asian ratkaisseet kärjä- ja hovioikeuden jäsenet ja esittelijä menettelleet virkavelvollisuuksien edellyttämällä huolellisuudella, ja täyttääkö menettely tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön. Mikäli asiassa on syytä epäillä mainitun tunnusmerkistön täyttymistä, kantelija on pyytänyt esitutkinnan suoritettavaksi.

SELVITYS

Helsingin kärjäoikeus on toimittanut kärjätuomari A:n selvityksen ja määräaikaisen laamannin lausunnon. Helsingin hovioikeus on toimittanut tapahtuma-aikana viskaalina toimineen (nyk. ma. kärjätuomari) B:n ja hovioikeudenneuvos C:n selvitykset. Tapahtuma-aikana hovioikeudenlaamannina toiminut D ja hovioikeudenneuvoksena toiminut E ovat ilmoittaneet, että C:n selvitys vastaa heidänkin kantaansa. Helsingin hovioikeuden presidentti on lisäksi antanut asiasta lausuntonsa. Jäljennös mainituista selvityksistä ja lausunnoista oheistetaan kantelijalle tiedoksi.

RATKAISU

Asiaan liittyvistä säännöksistä

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus.

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee muun ohella valvoa, että tuomioistuimet, virkamiehet ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeuskansleri ei kuitenkaan voi puuttua tuomioistuinten toimi- ja harkintavaltansa puitteissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Tuomioistuinten lainkäyttöön kohdistuvassa valvonnassa oikeuskansleri puuttuu yleensä selviin menettelyä koskeviin virheisiin sekä perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavaan menettelyyn. Myös selvään tuomiossa olevaan virheeseen voidaan puuttua (ks. tarkemmin kirjoitukseni: Oikeuskansleri tuomioistuinten valvojana. Teoksessa Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuinta. Edita 2007 s. 167 ss.).

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artiklasta, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 7 artiklasta ja perustuslain 8 §:stä ilmenevän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan ketään ei saa tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta säädetään vastaavasti rikoslain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa (515/2003), jonka mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.

Rikoslain 23 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan liikenneturvallisuuden vaarantamisesta on tuomittava rangaistukseen se, joka tienkäyttäjänä tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tieliikennelakia tai ajoneuvolakia taikka niiden nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle. Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa tarkoitettulla tavalla kuljettaessaan junaa tai toimiessaan muussa junaturvallisuuden olennaisesti vaikuttavassa tehtävässä rikkoo junaturvallisuutta koskevia määräyksiä.

Tapahtumatietoja

Tuomiollaan 6.11.2009 Helsingin käräjäoikeus tuomitsi kantelijan (jäljempänä vastaaja) liikenneturvallisuuden vaarantamisesta rangaistukseen, kun hän tuomion mukaan oli kuljettaessaan metrojunaa huolimattomuudesta rikkonut Helsingin kaupungin liikennelaitoksen metrojunakuljettajan toimintaohjetta (jäljempänä MTO III) aiheuttaen vaaraa toisen turvallisuudelle. Helsingin kaupunkia/liikennelaitosta kuultiin käräjäoikeudessa muuna kuultavana/vastajana. Tuomiollaan 5.11.2010 Helsingin hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota. Hovioikeus ratkaisi asian kirjallisessa menettelyssä. Hovioikeuden tuomioon ei haettu valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, joten hovioikeuden tuomio jäi lainvoimaiseksi.

Korkeimmalle oikeudelle tehtiin hakemus hovioikeuden tuomion purkamiseksi sen johdosta, että tuomio olisi perustunut ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Päätöksellään 24.3.2015 korkein oikeus purki hovioikeuden tuomion. Syyte liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja siihen perustunut asianomistajan korvausvaatimus hylättiin. Vastaaja vapautettiin hänelle tuomitusta rangaistuksesta, ja vastaaja ja Helsingin kaupunki vapautettiin asianomistajalle tuomitusta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Korkein oikeus totesi johtopäätöksinään seuraavaa:

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

”9. Rikoslain 23 luvun 1 §:ää koskevasta hallituksen esityksestä ilmenee (HE 32/1997 vp s. 15), että pykälän 2 momentin 3 kohdassa mainitulla junalla on tarkoitettu myös metrojunaa. Junaturvallisuutta koskevilla määräyksillä on puolestaan hallituksen esityksen mukaan tarkoitettu junaturvallisuussäännöstä, junaturvallisuussääntöön liittyviä teknisiä määräyksiä sekä junaturvallisuussäännön perusteella annettuja paikallisia turvallisuusmääräyksiä, kuten muun muassa liikennepaikan turvallisuusmääräyksiä sekä turvalaitoksen käyttöohjeita. Hallituksen esityksessä on lisäksi todettu, että Helsingin metrolinenteen osalta junaturvallisuutta koskevat määräykset sisältyvät kaupunginvaltuuston hyväksymään ja lääninhallituksen vahvistamaan metrolinenteen sääntöön.

10. Rikoslain 23 luvun 1 §:stä ei ilmene, että MTO III olisi lainkohdassa tarkoitettu junaturvallisuutta koskeva määräys. Myöskään pykälää koskevassa hallituksen esityksessä ei ole mainittu MTO III:a junaturvallisuutta koskevana määräyksenä. Rikoslain 23 luvun 1 §:ssä ei näin ollen ole rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämää viittausta (. . . . .) koskevassa syyteessä mainittuun metrojunankuljettajan huolellisuusvelvoitteen sisällön täsmentävään MTO III:n määräykseen.

11. MTO III on Helsingin kaupungin liikennelaitoksen antama yleinen toimintaohjeistus metrojunan- tai työjunankuljettajille ja heidän esimiehilleen. MTO III:ssa ei ole ilmaistu, että sen määräysten rikkominen olisi rangaistavaa. Siitä ei muutoinkaan ilmene, että siinä olisi kysymys rikoslain 23 luvun 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetuista junaturvallisuutta koskevista määräyksistä. Syyteessä mainittu MTO III:n määräys ei tältäkin osin täytä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellytyksiä.

12. (. . . . .) on tuomittu rangaistukseen ja vahingonkorvauksiin, kun hänen on katsottu rikkoen rikoslain 23 luvun 1 §:ää ja MTO III:n 17.3. kohdan määräystä, joiden väliltä puuttuu rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämä yhteys. (. . . . .) ei siksi olisi tullut tuomita rangaistukseen eikä (. . . . .) ja kaupunkia rikoksesta johtuvaan vahingonkorvausvelvollisuuteen syyttäjän asiassa esittämän syyteen pohjalta. Liikenneturvallisuuden vaarantaminen on syyksiluettu hovioikeuden tuomiossa selvästi vastoin rikoslain 3 luvun 1 §:ssä ilmaistua, rikosoikeuden perustavimpiin periaatteisiin kuuluvaa laillisuusperiaatetta. Tuomio on tämän vuoksi purettava syyksilukemisen ja rangaistuksen osalta. Koska korvausta ei ole vaadittu muulla perusteella, tuomio on purettava myös (. . . . .) ja Helsingin kaupungin maksettavaksi tuomitun korvausvelvollisuuden osalta.

13. (. . . . .) koskeva syyte liikenneturvallisuuden vaarantamisesta on näin ollen hylättävä ja hänet on vapautettava tuomitusta rangaistuksesta. Koska (. . . . .) ei ole syyllistynyt rangaistavaan menettelyyn eikä korvausvelvollisuudelle ole asiassa esitetty muuta perustetta, ei hänellä ja Helsingin kaupungilla ole velvollisuutta korvata mainittuun syyteeseen perustuvia vahinkoja. Samasta syystä hänet on vapautettava velvollisuudesta korvata valtiolle sen varoista asianomistajan avustajalle maksettu palkkiokorvaus.”

Eduskunnan oikeusasiamies on huhtikuussa 2013 antamassaan päätöksessä (dnro 448/4/11 ja 3865/4/12) muun ohella arvioinut metrolinenteen liikennöintiä ja liikenneturvallisuutta koskevaa sääntelyä. Hän on tässä yhteydessä käsitellyt muun ohella MTO-ohjeiden oikeudellista asemaa. Oikeusasiamies ei tuolloin ottanut kantaa käräjäoikeuden ja hovioikeuden käsillä olevan liikenneturvallisuuden vaarantamista koskevan rikosasian herättämiin oikeudellisiin kysymyksiin, koska asia oli tuolloin ylimääräisen muutoksenhaun johdosta korkeimmassa oikeudessa vireillä. Oikeusasiamies kuitenkin totesi muun muassa, että jos metrolinenteinnissä noudatettavat säännöt ja määräykset perustuisivat riidattomasti lakiin, todennäköisesti tällöin välttyttäisiin perustuslain 8 §:ssä säädettyyn rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen liittyviltä ongelmilta. Oikeusasiamies esitti liikenne- ja viestintäministeriölle, että se ryhtyisi toimenpiteisiin metrolinenteinnin ja erityisesti siihen liittyvien turvallisuusvaatimusten ja niiden valvonnan saattamiseksi lain tasoisen sääntelyn piiriin.

Arviointi

Vaikka tuomioistuimen laintulkinta ei kestäisi kriittistä oikeudellista tarkastelua, ei siitä sellaisenaan seuraa, että tuomioistuimen jäsenet olisivat menelleet rangaistavalla tavalla. Jotta laillisuusvalvojan puuttuminen riippumattoman tuomioistuimen asiaratkaisuun olisi perusteltua, pitää kyse olla jostakin enemmästä kuin ”huonosta tulkinnasta”. Oikeusjärjestyksemme kuuluu suorastaan sisäänrakennettuna sen hyväksyminen, että tuomioistuimet voivat päätyä erilaisiin lopputuloksiin, minkä tosiasian varaan koko muutoksenhakujärjestelmä rakentuu. Käsillä olevassa tapauksessa on syytä huomioda, että hovioikeuden tuomioon ei haettu valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, joten hovioikeuden tuomio jäi lainvoimaiseksi. Kun korkein oikeus on hovioikeuden tuomion sittemmin purkanut ilmeisesti väärään lain soveltamiseen perustuvana, voitaneen sinänsä olettaa, että korkein oikeus olisi valitusluvan myöntänyt ja syyte olisi tullut hylätyksi normaalin muutoksenhakujärjestelmän puitteissa, mikäli valituslupaa korkeimmalta oikeudelta olisi haettu.

Vaikka korkein oikeus purkaisi hovioikeuden lainvoiman saaneen tuomion oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdan nojalla, ei se sinänsä merkitse esimerkiksi sitä, että puretun tuomion tekemiseen osallistuneet hovioikeuden jäsenet (tai samaan lopputulokseen päätyneen käräjäoikeuden ratkaisun tekemiseen osallistuneet) olisivat tulkinnallaan syyllistyneet virkavelvollisuutensa rikkomiseen tai huolimattomuuteen tuomitsemistoiminnassa. Mikäli tuomioistuintulkinnassa päädytään katsomaan, että syytteessä tarkoitettu menettely ei ole rikosoikeudellisen tunnusmerkistön ja siten laillisuusperiaatteen mukainen, tämä ei sellaisenaan tarkoita johdopäätöksen olevan ainoan mahdollisen ja toiseen suuntaan menevän ratkaisun olevan oikeudellisesti täysin kestävä.

Käsillä olevassa asiassa on siis kyse siitä, ovatko käräjäoikeus ja hovioikeus menelleet rangaistavalla tai laillisuusvalvonnallisesti moitittavalla tavalla tuomitessaan vastaajan rangaistukseen (sekä vastaajan ja kaupungin rikoksesta johtuvaan vahingonkorvausvelvollisuuteen) teosta, joka korkeimman oikeuden mukaan ei ole ollut rangaistava.

Esitutinnan toimittamisen edellytyksenä on esitutkintalain mukaan, että on syytä epäillä rikosta. Käytettävissäni olevasta aineistosta ei ole käynyt ilmi mitään sellaista, jonka perusteella hovioikeuden menettelyn osalta olisi ollut syytä epäillä kantelijan mainitsemaa rikosta (tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen). Käräjäoikeuden menettelyn osalta syyteoikeus oli kantelijan mainitseman rikoksen osalta vanhentunut jo kantelun saapuessa oikeuskanslerin virastoon. Minulla ei mainitun vuoksi tai muutoinkaan tuomareiden virkarikosasioiden erityisyyttäjäni ole ollut oikeudellisia perusteita ryhtyä asiassa kantelijan mainitsemalla tavalla toimenteisiin esitutinnan suorittamiseksi.

Käräjäoikeuden ja hovioikeuden menettelyä arvioin muutoin seuraavasti.

Korkein oikeus on purkuratkaisussaan todennut, että liikenneturvallisuuden vaarantaminen on syyksiluettu hovioikeuden tuomiossa selvästi vastoin rikoslaisissa ilmaistua, rikosoikeuden perustavimpiin periaatteisiin kuuluvaa laillisuusperiaatetta. Hovioikeuden tuomio on korkeimman oikeuden purkuratkaisussa esitetyn perusteella perustunut ilmeisesti väärään lain soveltamiseen, koska vastaajan oli katsottu rikkoneen rikoslain 23 luvun 1 §:ää ja MTO III:n 17.3. kohdan määräystä, joiden väliltä kuitenkin puuttui rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämä yhteys.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota syyksilukemisen, rangaistuksen tai korvausvelvollisuuden osalta, joten rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevat korkeimman oikeuden esittämät näkökohdat koskevat lähtökohtaisesti samalla tavoin myös käräjäoikeutta. Käräjäoikeuden menettely tosin poikkeaa siltä osin hovioikeuden menettelystä, että saadun selvityksen mukaan laillisuusperiaatetta koskevat kysymykset eivät nimenomaisesti nousseet esille käräjäoikeuden käsittelyssä (tämän vuoksi ja koska asian ratkaisemiseen osallistuneet kolme lautamiestä eivät laamannin mukaan enää toimi lautamiehen tehtävissään, heiltä ei ole pyydetty selvitystä kantelijan kirjoituksen johdosta). Asiaa käräjäoikeudessa käsitellen käräjätuomarin mukaan MTO III:ea ei käräjäoikeudessa kyseenalaistettu eikä vastaajien taholta siis vedottu alioikeudessa siihen, että kysymys ei voisi olla laissa tarkoitetuista ”junaturvallisuutta koskevista määräyksistä”. Mainittua voidaan nähdäkseni pitää käräjäoikeuden menettelyn moitittavuutta jossain määrin vähentävänä seikkana. Käräjätuomarin mukaan on selvää, että jos tällainen väite olisi käräjäoikeudessa esitetty, olisi MTO:n oikeudellinen luonne tutkittu erikseen ja perusteltu.

Vastaaja oli sen sijaan valituksessaan hovioikeudelle nimenomaan lausunut, että MTO III on ollut HKL-liikelaitoksen sisäinen ohje eikä sitä voinut käyttää rangaistusvastuun perusteena. Hovioikeuden presidentti on lausunnossaan todennut, että kun hovioikeus on ratkaisunaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 16 §:n mukaisesti vain ilmoittanut, että käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus on tutkittu eikä ole ilmennyt aihetta ratkaisun muuttamiseen, valittaja ei ole saanut vastausta mainittuun hovioikeudessa esitettyyn väitteeseensä. Presidentin näkemyksen mukaan näin jälkikäteen arvioiden voidaan pitää perusteltuna, että hovioikeus olisi nimenomaisesti ottanut asiaan kantaa.

Voin omalta osaltani yhtyä presidentin yllä mainituin tavoin esittämään näkemykseen. Koska asia ei käräjäoikeudessa ollut lainkaan noussut esille ja käräjäoikeuden tuomion perusteluissa ei näin ollen ollut lainkaan otettu asiaan kantaa, olisi perusteltua ollut, että hovioikeus olisi ottanut mainittuun vastaajan esittämään olennaiseen väitteeseen kantaa täydentäen näin käräjäoikeuden perusteluja. Ottamalla perustellen kantaa kyseiseen väitteeseen hovioikeus olisi lisäksi nimenomaisesti joutunut punnitsemaan ratkaisunsa oikeudellista kestävyyttä.

Minulla ei sinänsä ole lisättävää korkeimman oikeuden purkuratkaisussa esitettyyn. Korkein oikeus on selvittänyt oikeustilan ja vahvistanut oikean soveltamisen asiassa. Korkein oikeus on ratkaisussaan tuonut esille muun muassa rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevia yleisiä näkökohtia sekä muutoin selostanut asiaa koskevia olennaisia säännöksiä ja niitä koskevia lain esitöitä. Kantelijan esille tuoman eduskunnan oikeusasiamiehen päätöksen osalta totean selvyiden vuoksi, että kyseinen päätös on annettu vasta käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisujen jälkeen, eli käräjäoikeudella ja hovioikeudella ei ole ratkaisuja tehdessään ollut kyseistä päätöstä käytettävissään.

Korkeimman oikeuden purkuratkaisussa esitetyn perusteella käräjäoikeus ja hovioikeus ovat lähtökohtaisesti menelleet lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen teosta, joka ei ole ollut rangaistava. Tapaukseen liittyvät rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevat kysymykset eivät ole olleet sillä tavoin ”aidosti tulkinnallisia”, että käräjäoikeuden ja hovioikeuden menettelyyn ei lainkaan voisi kohdistaa laillisuusvalvonnallista moitetta. Minulla ei kuitenkaan ole asiaa kokonaisuutena arvioiden perusteita pitää käräjäoikeuden ja hovioikeuden menettelyä niin moitittavana, että minulla olisi aihetta ryhtyä muihin toimenpiteisiin kuin kiinnittää asian ratkaisemiseen osallistuneiden käräjätuomarin sekä hovioikeuden jäsenten ja esittelijän huomiota tässä päätöksessä esittämäni.

Toimenpiteet

Saatan tässä päätöksessä esittämäni näkemykset asian ratkaisemiseen osallistuneiden Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomarin sekä Helsingin hovioikeuden jäsenten ja esittelijän tietoon.

Kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiini.

Jäljennös päätöksestä lähetetään tiedoksi Helsingin käräjäoikeuden laamannille ja Helsingin hovioikeuden presidentille.

Kantelun liitteet palautetaan kantelijalle.

Oikeuskansleri

Jaakko Jonkka

Esittelijäneuvos

Markus Löfman

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
